

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 29.06.2022
Published/Yayınlanma 31.08.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Gültekin, A. (2022). Dinî iletişimde empatinin önemi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(86), 1642-1652.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3198>

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrazak GÜLTEKİN
<https://orcid.org/0000-0003-4832-3258>
Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bingöl / TÜRKİYE

DİNİ İLETİŞİMDE EMPATİNİN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF EMPATHY IN RELIGIOUS COMMUNICATION

Issue/Sayı: 86

Volume/Cilt: 9

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Son yıllarda birçok alanda tartışılan ve özellikle birçok farklı çalışmaya konu olan empati, ihtiva ettiği anlam itibarıyla dinî terminolojide dikkat çeken ve temsil ettiği anlam açısından dinî boyutu olan bir kavramdır. Bu çalışmada, toplumsal değerlerin oluşmasında, gelişmesinde ve insanlar arasında sağlıklı ilişkiler kurulması noktasında önemli bir kaynak olan dinin, iletişimde empati kavramı işbirliğiyle bu sağlam temelin oluşturulmasında ne kadar önemli bir etken olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada dinî iletişimde empatinin önemi ve gerekliliği üzerinde durulacaktır. Çalışmada sunulmak istenen, dinî iletişim yaklaşımında empatinin önemli rolüdür. İletişim sadece yaşamsal bir gereklilik olarak değil ruhsal ihtiyaçlarımız içinde bir zorunluluktur. Empati de bu zorunluluktaki asli unsurlardan biridir. Merhamet-şefkat-anlayış-empati dinî iletişimin çatısını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Empati, iletişim, din, anlayış, merhamet.

ABSTRACT

Empathy, which has been discussed in many fields in recent years and has been the subject of many different studies, is a concept that draws attention in religious terminology in terms of the meaning it contains and has a religious dimension in terms of the meaning it represents. This study has tried to explain how religion is an important resource in the formation and development of social values and in establishing healthy relationships between people, and how important it is in establishing this solid foundation with the concept of empathy in communication.

In this study, the importance and necessity of empathy in religious communication will be emphasized. The important role of empathy in the approach to religious communication is to be presented in the study. Communication is a necessity not only a vital necessity but also in our spiritual needs. Empathy is also one of the main elements in this obligation. Compassion-compassion-understanding-empathy constitutes the roof of religious communication.

Keywords: Empathy, communication, religion, comprehension, compassion.

1. GİRİŞ

İletişim, toplumu meydana getiren insanlar arasındaki birlikteliğin yansımış şekli olarak meydana çıkmaktadır. Geçmiş evren kadar eski olan iletişim, artık bir bilim dalı kabul edilmiştir. Kısaca iletişim, bilgi üretme, onu aktarma ve anlamlandırma sürecidir denebilir. Bu haliyle iletişim, birçok etkinlikte kendini gösterecektir. Yani sadece insanlar arasındaki bir etkinlik değil, başka canlılarının etkinlikleri olarak da kabul edilir. Çünkü iletişim, iki taraf arasındaki aktarım ve etkileşimdir (Çaldak, 2021).

Dinî iletişimde empati çok önemli bir yere sahiptir ve iletişimin en etkili kanallarından biridir. İletişimin formlarından olan dinî iletişim, inanç boyutu itibarıyla insan yaşamının olmazsa olmazlarından. Çünkü iletişim, kişinin var olduğu toplumda kendi yaşamını sürdürebilmesi için en

önemli faktördür. İletişim insanlar arasındaki bağın ve etkileşimin vazgeçilmez faktörüdür. Dinî iletişimde ise tebliğ, irşat, davet, dinî telkin, tavsiye, vaaz ve zikra önemli dinî iletişim yollarındandır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in iletişim metodunun örnek alınması önem arz eden bir husustur. Ayrıca yanlış önyargıların merhamet ve empati ile yıkıldığı görülmektedir. Aksi takdirde empati yoksunluğu bencilliği de beraberinde getirmektedir. Empati faktörü sadece yetişkinlikte değil bilakis anne karnında ve çocukluktan itibaren de dikkat edilmesi gereken bir noktadır.

2. İLETİŞİM ve EMPATİ

2.1. İletişim Nedir?

İletişimin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Çünkü insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliği düşünme ve konuşma yeteneğidir. İnsanlar bu özellikleri yalnızca başkalarıyla etkileşim kurarken kullanabilir. Bu bağlamda iletişimin amacının kişiler arası etkileşim kurmak olduğu söylenebilir. İnsanların kişisel veya sosyal sorunları çözmek için fikir alışverişinde bulunmaya veya iletişim kurmaya ihtiyacı vardır. Sağlıklı iletişim kurabilen insanların olduğu bir toplumda sorunların daha kolay çözüldüğü gözlemlenmiştir (Işık, 2004). Batar (2020) tarafından iletişim terimi şu şekilde aktarılmaktadır: Bir zihnin bir başka zihne tesir edebileceği tüm süreçleri kapsayan çok geniş bir manada kullanılmıştır.

İletişimin birden fazla tanımı olmasının nedeni birçok bilim dalını ilgilendirmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun sebebi ise her bilim dalının iletişimin tanımlamasını kendi ölçütlerine göre yapmasıdır. İletişim, en az iki kişi arasındaki bilgi hareketi olması sebebiyle içeriği açısından hangi bilim dalının ne şekilde tanımladığı önemli değildir. Örneğin Sosyoloji bu kavramı, bireyler, toplumlar ve sosyal gruplar arasında yazı, konuşma, görüntü, hareketler yoluyla duygu ve düşünce alışverişini sağlayan sosyal etkileşim süreci olarak tanımlamaktadır (Günay, 2013).

Başkalarıyla ilişkiler, insanın anlama ve bilme arzusundan kaynaklanan kaçınılmaz bir olgudur. İletişim, ilişkilerin en küçük parçasıdır, bu nedenle iletişim olmadan etkileşimler ve ilişkiler imkânsızdır. Bu nedenle iletişim, yaşam ve ilişkiler kurmanın en önemli araçlarından biridir (Işık, 2004). İki kişi birbirini fark eder etmez iletişim başlar. O andan itibaren, insanların söylediği, söylemediği, yaptığı veya anlamsız olduğu her şey iletişimdir (Cüceloğlu, 2012).

İletişimi doğrusal bir akış olarak ele alan en önemli çalışmalardan biri Shannon ve Weaver tarafından geliştirilen matematiksel iletişim modelidir. Bu modelde iletişim terimi çok geniş anlamda kullanılır ve bir zihnin diğerini etkileyebileceği tüm işlemleri içerir (Severin vd. 1994 akt.: Batar, 2020).

İletişim sürecinde tek bir alıcıdan değil tek birden fazla alıcıdan bahsetmek gerekebilir ve tamamen benzer özelliklere sahip bir alıcı grubu bulmak mümkün değildir. Çünkü herkesin kendi anlamı olan bir dünyası vardır. Deneyimlerinin, tutumlarının ve eylemlerinin kaynağı olan değer kalıpları vardır. Bu nedenle mesajlar, alıcının ilgi ve ihtiyaçlarına göre mesajın seçilmesi, görüntülenmesi ve dönüştürülmesi yoluyla alıcı tarafından alınır ve yorumlanır. Yani insanlar bilgiyi sünger gibi değil filtreler gibi alırlar. İhtiyaç duymadıklarını süzgeçlerinden geçirirler (Köylü, 2010).

Ancak alıcıyı her yönden tanımanın mümkün olmadığını da belirtmek gerekir. Alıcıları tüm yönleriyle bireysel olarak tanımak zordur, bu nedenle yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelişim özellikleri ve sosyal köken gibi en azından daha doğrulanabilir özellikler dikkate alınmalıdır (Köylü, 2010).

Alıcının tanınması, hümanist psikolojide, özellikle gelişim psikolojisinde, ciddi bir tanıma ve arka plan gerektirir. Kaynağın gönderdiği mesajın alıcıyı nasıl etkilediği veya kaynağın evrimsel özelliklerine göre mesajın nasıl iletildiği. Hangi kanalın kodlandığını ve iletildiğini ancak kaynak psikolojik olarak uygunsuzsa doğru bir şekilde belirleyebilirsiniz. Örneğin, zihinsel gelişim özellikleri ne olursa olsun, soyut kavramı henüz ilişki çerçevesine almamış bir öğrenciye soyut bir kavram içeren bir mesaj göndermek, iletişim ile daha geniş anlamda bireyin dini arasındaki ilişkidir (Gökçe, 2006). Kaynağın mesajı sağlıklı bir biçimde kodlayabilmesi, kodladığı mesajın alıcı tarafından anlaşılabilmesi ve inandırıcı olabilmesi, onun bilgili ve deneyimli olduğu konularda iletişimde bulunmasıyla mümkündür. Kişinin yeterince bilgi ve tecrübe sahibi olmadığı konularda sağlıklı ve etkili iletişim kurması beklenemez (Gürgen, 1997).

Kaynak, mesajın sembolik olarak kodlanmasından sonra uygun kanal üzerinden alıcıya mesajı göndererek iletişim sürecini başlatan kişi, grup, kurum veya toplumdur. Kaynağın kişilik yapısı ve kişiliğinin önemli bir ögesi olarak tutumları, iletişim sürecini etkileyen bir faktör olarak ayrı bir önem taşımaktadır. Kaynağın iletişim sistemini kurmasında, onun sahip olduğu çekingen, girişken, otoriter,

demokrat, ie dönük, dışa dönük, mtevezı, kibirli vb. kişilik özellikleri etkili olur. Mesela; ekingen ve mahcup bir kimsenin iletişim sistemi, muhteva ve biçim olarak girişken bir kişinin iletişim sisteminden farklıdır (Certel, 2008).

İletişim sürecinde kaynak iletişim becerilerinden bahsedildiğinde, telaffuz becerileri, geniş kelime dağarcığı, iyi cümle kurma, uyumlu söz dizimi, kelimelerin doğru ve belirsiz kullanımı, imla uyumu, noktalama işaretleri ve dil bilgisi kurallarının ve iletişim araçlarının gönderilmesi gerekir. Bu, doğru kanalın seçilmesi ve seçilen kanala göre mesajın kodlanması gibi özellikler anlamına gelir (Certel, 2008).

İletişim becerisine sahip kişiler, sayėı ve empati ile iletişim kurar, olumlu bir dinleme tarzı izler, ilişkilerde dürüst ve şeffaf davranır, başkalarıyla haklarını korumaya zen gösterir. İletişim becerileri aileleri, eşler arası ve ebeveyn-ocuk ilişkilerini güçlendirir. Eğitim, iş ve mesleki etkileşimler; sosyal hayatta ve arkadaşlıklarda sağlıklı, uzun süreli ve tatmin edici ilişkilerin gelişmesine aktif olarak katkıda bulunur (Karaca, 2016).

İletişimin etkinliğini arttırmada en önemli faktörlerden biri, göndericinin alıcı (muhatap) adına bir mesaj göndermesidir. Bu başarıldığında, daha az mesaj filtreleme ve daha iyi farkındalık gerçekleşmektedir (Boyras, 2019). Alıcı, mesajı alan şahıs yahut kişilerdir. Alıcılar dinleyiciler olabileceği gibi, okuyucular da olabilirler (Certel, 2008).

İletişim işlevinin süreci üç aşamada gerçekleşmektedir. Birincisi bilgi yoluyla karşıdakini ikna etmeyi, ikincisi düşünce ve muhakeme yoluyla diğerini ikna etmeyi, ncs muhatabın ilgilerini, arzularını ve heyecanını yani gl Dinî duygularını uyandırmayı vurgular. Diğer bir deyişle önce bilgi gelir, sonra düşünce ve düşünceler, nc olarak duygular gelir ve her üç iletişim türü de alıcının mesajının algılanmasına ve yorumlanmasına farklı anlamlar verir. İletişim sürecinin işlevi ne olursa olsun, anlamın nihayetinde alıcıya geldiği gerçeğini değiştirmez (z, 2017).

Kişilerarası iletişimde bile, bireysel iletişimin içeriği ve biçimi fiziksel, sosyal ve kültürel evre koşullarından büyük ölçüde etkilenir (Grgen, 1997:15). Çünkü toplumsal yapıdaki her birey, ait olduğu toplumsal sistemde istihdam edilmektedir. Belirli bir konumu ve buna bağlı olarak rolü, yetkisi, sorumluluğu, itibarı, işlevi vardır. Bireyin içinde yaşadığı toplum, ait olduğu grup, toplumdan öğrendiği değerler, eylem kuralları, toplumdaki konumunun tanınması, sosyal grup içindeki konumu, siyaset vb. değişken birçok sosyo-kültürel sistemle bağlantılı olarak, ister gönderici ister alıcı konumunda olsun, bireyi belirli sınırlar içinde iletişim kurmaya zorlar (Cüceloğlu, 1979).

Ortak semboller kullanılarak kaynaktan alıcıya gönderilen kodlanmış bilgi, duygu, düşünce, görüş, tutum ve davranış durumlarına mesaj denir (Bal, 2004:14). Kod, insanlara anlamlı gelecek şekilde yapılandırılabilen bir dizi semboldür. Tek tek ögeleri belirli bir sistem ve kurallar çerçevesinde gruplayarak anlamlı olan her şey koddur (Grgen, 1997).

Kodlama, bilgi, düşünce, duygu, görüş ve eylem biçimlerinin başkalarının anlayabileceği şekilde ifade edilerek eksiksiz bir mesaja dönüştürülmesidir (Grgen, 1997). Kanal, iletişim sürecinde kaynak tarafından kodlanmış mesajın fiziksel olarak iletilmesi ile ilişkili unsur olan bir mesajı kaynaktan alıcıya ileten bir araçtır. Bir mesajın kaynaktan alıcıya ulaşmasını sağlayan kanala "iletişim aracı" denir (Certel, 2008).

İçerik, kaynağın amacını ifade etmek için kodladığı haber materyalidir (Certel, 2008). Mesaj geliştirme, kaynağın kod ve içeriği seçme, düzenleme ve gönderme konusunda aldığı kararlardan oluşur. Bir kaynağın mesaj gelişimini etkileyen en önemli faktör onun kişisel özellikleridir. Yetenekler, tutumlar, bilgiler, değerler, alişkanlıklar, kültürler ve sosyal sistemlerdeki konumları, diğer disiplinler gibi, insanları iletişimde belirli şekillerde belirli kararlara almaya yönlendirir (Grgen, 1997).

Geri bildirim, alıcı ya da alıcıların kaynağın mesajına verdiği olumlu ya da olumsuz tepki veya cevaptır. Bir alıcı, bir mesajı alıp kodlarını ozerek ona bir anlam verdikten sonra, kendisi bir kaynak durumuna dönüşür. Aldığı mesajı bir tepki olarak sözlü, yazılı ya da beden ve yüz ifadesi olarak hazırladığı cevap mesajı, bir kanal vasıtasıyla, yeni alıcı durumunda olan eski kaynağa gönderir. Boylce, iletişim süreci içinde kaynak ile alıcı, bir bakıma yer değiştirmiş olur (Certel, 2008).

İletişimin istenilen şekilde gerçekleşmesini engelleyen bir faktör de iletişimin önündeki engeldir. Başka bir deyişle, bir mesajın gönderilmesini veya mesajın alıcı tarafından doğru tanınmasını ve yorumlanmasını engelleyen her şeye engel (gürültü) denir (Certel, 2008).

2.2. Empati Nedir?

Bu kelime ilk olarak 1897'de Theodor Lipps tarafından Almanca "einfühlung" kelimesinin eş anlamlısı olarak kullanılmıştır. Bu kelime, kişinin önündeki nesnede kendini hissetme ve onu bu şekilde özümseyerek anlama sürecini anlatır (Ersoy ve Köşger, 2016). En genel anlamda empati, başkalarının ne düşündüğünü anlamak için bilişsel bir çabadır. Muhatapın duygularını hissetmek ve nihayetinde bu anlayışlardan ve duygusal çabalardan kaynaklanan empatik anlayışı iletmek için duygusal bir çaba olarak tanımlanır (Dökmen, 2012).

Psikolojik bir kavram olarak empati, insandan insana ilişkiler bağlamında yaygın olarak bulunan bir kavramdır. Empatik iletişim dillerinin kullanılması, başkalarıyla ilişki ve etkileşim içinde yaşaması gereken ve ancak karşılıklı ilişkiler yoluyla gelişebilenler için temel bir esenlik koşulu olarak kabul edilir. Ancak bu şekilde, kendisinden başka bir fikri olduğunu fark edebilen bir insan, güvenilir bir yaşamın ön koşulu olan davranışların nedenleri, biçimleri ve sonuçları hakkında bunları anlayarak bilgi edinebilir. Aynı zamanda, empatinin düşünce ve ilişkilerin yöntemlerini anlamayı içermesi ahlaki varoluşun bir yönüdür. Ancak bu şekilde bir kişi, diğer şeylerin yanı sıra bir birey olarak öğrenebilir ve iletişim kurabilir (Luhrman 2000 akt.: Özcan, 2016).

Empati, "duygu, duygusal sezgi, eşduyum ve duygudaşlık" anlamına gelir. Kendinizi başka birinin hayatının bir parçası olarak hayal ettiğinizde, içsel bir bakış hissedersiniz. Başka bir deyişle, başka bir kişinin öznel deneyimini o kişinin bakış açısından anlar (Arkonaç, 1999). Yine empati, bu süreçte önemli bir beceri olarak kendini gösterir. "Baskalarının neler deneyimlediğini zihinsel ve duygusal olarak anlama yeteneği." (Köylü, 2010).

"Empati, karşıdaki kişinin konumunda olabilme ve kişinin duygu ve düşüncelerini doğru anlayabilme yeteneğidir. Empati gösteren kişinin başka bir kişinin konumunda olması, olayları ve gerçekleri onun gözünden görebilmesi gerekir. Başka bir kişinin rolü, onun ne düşündüğünü anlamalı ve sizin hissettiğinizle aynı şeyi hissedebilmelisiniz. Düşüncelerinizi tam olarak anlıyorsanız ancak anladığınızı ifade edemiyorsanız empati süreci tamamlanmamıştır. Bu nedenle asıl empati sempatik bir insanın zihninde şekillenir. Başkalarına iyi bir anlayış ileten bir eylem olarak da ifade edilebilir (Kasapoğlu, 2000).

Empati, ilişkilerimizi olumlu yönde şekillendirmek, çatışmaları çözmek, anlamak ve doğru anlamak için hayatımızda sıklıkla karşılaştığımız ve ihtiyaç duyduğumuz bir kavramdır. Bir bireye değer vermek, değerli olmak ve ilişkilerde kendini rahat hissetmek en önemli ihtiyaçlarımızdan biridir. Bu ihtiyacı karşılamak için başkaları tarafından doğru anlaşılmanız ve bunu başarmak için de kendimizi başkalarına en iyi şekilde anlatabilmemiz gerekiyor. Bu açıdan bakıldığında bunu başarmanın yolunun empatik bir yaklaşımı bilmek ve kullanmaktan geçtiğini görebiliriz. Hayatımız nasıl olursa olsun, olayları ve durumları içselleştirmek ve aynı zamanda karşımızdaki kişiyi anlamak her zaman çok önemlidir (Derman ve Bağ, 2021).

Bugün, Carl Rogers empati kavramını en iyi şekilde tanımlamış ve açıklamıştır. Carl Rogers, meslek hayatı boyunca empatiyi farklı şekillerde tanımlamış ve 1970'lerde elde ettiği anlayış, günümüzde çoğu insanın hemfikir olduğu bir tanıma dönüşmüştür. Rogers'a göre empatinin tanımı "Bir başkasının ayakkabısı içinde düşünme, anlama, hissetme ve kendini iletme süreci"dir (Geçikli, 2008).

Birçok araştırmacıya göre empatinin biri duygusal, diğeri bilişsel olmak üzere iki bileşeni vardır. Başkalarının düşüncelerini anlama bilişsel yeteneğimizdir. Nitelikli bileşenler yaratırken kendimizi herkes gibi hissederiz. Öte taraftan bu, empatinin duygusal bir unsurunu oluşturur. Empati kurabilen birinin özelliklerine bakıldığında, başkalarının duygularına dair doğru ve duygusal ipuçlarına sahiptir. Diğer insanların görünüşü başkalarının duygu ve ihtiyaçlarına duyarlı dikkate değer özelliklerinden biri de onları anlamak ve desteklemektir (Geçikli, 2008).

Karşıdaki kişinin sadece sözel tepkisine değil, jest, yüz ifadesi, duruş, ses tonu ve duygusal gücüne de empati yapıp dikkat etmek ve buna göre tepki vermek önemlidir. Empati, danışanın özel dünyasını, kalitesini kaybetmeden kendisininmiş gibi tanınması gerekir ki dünyaya karşıdaki kişinin gözünden bakarken nesnellik yitirilmemelidir (Voltan Acar, 2009). Diğer kişiye karşı çeşitli empatik tepki biçimleri vardır. İnsanlara jestler, yüz ifadeleri kullanarak ve anlayışlarını kelimelerle ifade ederek güçlü tepki vermenin iki yolu vardır. Bu ikisinin kombinasyonu en etkili empatik tepkidir (Dökmen, 2012).

Empatinin sosyal ve kültürel yaşam ilişkilerinde, evlilik, iş ve arkadaşlık ilişkilerinde olduğu kadar psikiyatri, psikoloji, pedagoji ve din eğitiminde de önemli rol oynadığı bilinmektedir (Ersoy ve Köşger, 2016).

Başkalarına açılmak, sosyalleşmek, topluma uyum sağlamak, sosyal duyarlılık empati ile alakalıdır. Bireyler sosyal ilişkilerinde önemli bir empati ile sosyal uyumu yakalarlar ve empatiye dayalı bu sosyal ilişkilerde bireyler anlamlı hale gelirler. Sosyal hayatın varlığı, olayları ve durumları başkalarının gözüyle görebilmeli, kendi kulaklarıyla dinleyebilmeli ve kendi kalpleriyle hissedebilmelidir (Kasapoğlu, 2006).

Empati kurmanın, başkalarına yardım etme davranışına dönüştüğü mevzusunda başlıca iki teorik izahat vardır. Bunlardan birincisine nazaran, sorun içinde bulunan birey, karşısındakinin halini anlayabildiği için aynı acıyı hisseder. Maruz kalmış olduğu bu rahatsızlıktan kurtulabilmek için de karşısındakine yardım etme eğilimi duyar. Diğer bir bakış açısına nazaran ise, sıkıntıda bulunan şahıs ile empati kurarak onun iç dünyasını algılayan kimse, özgeci bir davranışta bulunarak, salt sıkıntıya maruz kalan kişiyi mutlu etmek amacıyla ona yardım elini uzatır (Dökmen, 1996).

Empati geliştirmek için öncelikle yüksek düzeyde bir özgüvene ihtiyacımız vardır. Yani empatinin kaynağı özgüvendir. Başka bir deyişle, bireylerin önce başkalarını anlamalarına yardımcı olmak, duygularının farkında olmak ve gerektiğinde onlarla ilgilenmeniz gerekmektedir (Goleman akt.: Özcan, 2016).

Empatik anlayış, bu tür iletişim sistemlerinin işlemesi için gerekli olan bilişsel ve duygusal temelleri içerir. Empatik anlayışın temelinde, konuştuğunuz kişiyi doğru anlama ve hayata onun gözünden bakma çabası yatar. Bu anlayışta amaç, benmerkezci bakış açımızdan kurtulmak ve muhataplarımızı onun kim olduğu konusunda anlamaktır. Her iki tarafın da bu ortak hedefe ulaşabilmesi için öncelikle muhatabı iyi anlamaları gerekir. Muhatabımızı gerçekten anlamak ve ona bunu hissettirmek için bir süreliğine onun penceresinden dışarıyı görebilmemiz gerekir. Bu bakış açısı bizi sadece muhatabımıza yaklaştırmaz, aynı zamanda kendi mesajımızı daha iyi oluşturmamızı sağlar (Batar, 2021).

Empatiyi tam olarak gerçekleştirmek için, alıcıya tüm bu bilişsel ve duygusal süreçlerden kaynaklanan empatik davranış öğretilmelidir. Bir eylemin "empatik" olarak kabul edilebilmesi için, diğerlerinin doğru anlaşıldığını göstermesi gerekir. Başka bir deyişle, cevabın en uygun ve anlaşılması kolay şekilde sunulması zorunludur. "Üzülme, ağlama" gibi sözler, sevdiğini kaybettiği için ağlayan birini teselli etmek için iyi niyetle kullanılır ama anlaşılmaz hissettiren bir iletişimde kullanılır. Bu bir sorundur ve yanlış empatiden kaynaklanmaktadır (Koç, 2004).

3. DİNİ İLETİŞİMDE EMPATİ FAKTÖRÜ ve ÖNEMİ

Empati ve iletişim ayrılmaz bir bütündür. Empati, insanların kendilerine gönderdiği mesajların bilişsel ve duygusal süreçleri sonucunda gelişen bir duygudur. Başka bir deyişle, empatiyi geliştirmek için diğer insanlarla ve canlılarla bağlantı kurmanız gerekir. Empati kurarken gelen mesajlar öncelikle iletişim kanalı üzerinden çözümlenir. Ardından uygun yanıt oluşturulur ve bu yanıt uygun iletişim kanalı üzerinden karşı tarafa iletilir. Empati süreci iletişimi en üst düzeye çıkarmayı gerektirdiğinden, iletişim kavramına aşına olunması gerekir (Yurduseven, 2018). Kişilerarası iletişimin en önemli unsurlarından biri, iletişime dâhil olan kişilerin birbirini dinlemesini bilmesidir. Önemli olan karşımızdaki insanları dinlemek değil, karşımızdakinin ne dediğini dinlemek ve anlamak, bunun için yapılması gerekenleri düşünmek, eksiklikler varsa düzeltmeye çalışmaktır. Bu durumda empatik iletişim bunu yapabilmek dinlemeyi öğrenmeye ve dinleme becerilerini geliştirmeye bağlıdır (Gürgen, 1997).

Dinî iletişim, dinî mesajların kaynaklar aracılığıyla dinleyicilere iletilmesini içerir. Dinî iletişim, unsurları ve işleyiş biçimleri açısından genel iletişimden farklı değildir. Genel iletişim için geçerli olan tüm ilkeler, kurallar, teknikler ve süreçler dinî iletişim için de geçerlidir. Ancak bunun yanında dinî iletişim, dinî bilginin özellikleri yani mesaj ve dinin öngördüğü iletişim kuralları hakkında bilgileri içerir (Boyras, 2019). Dinî iletişimin dinin doğası gereği metafizik bir yönü olduğu gibi psikolojik, sosyolojik, kültürel ve teknik yönleri de vardır. Birçok unsuru olan dinamik bir süreçtir. Bu faktörlerin iletişim süreci üzerindeki etkisini göstermek için iletişim modelleri kullanılabilir. İletişim sürecinde gönderici ve alıcının özellikleri, mesajın içeriği, yapısı ve dili, araçların ve ortamın etkisi vb. analiz edilir. İletişim modelinde birçok değişken analiz edilir ve geliştirilir (Batar, 2020).

Dinî psikoloji çalışmaları, günümüzün en popüler alanlarından biri olan iletişimin yerini dinî psikolojinin aldığını göstermektedir. Bu bağlamda "Dinî iletişim" dinî psikolojinin konusudur (Karacoşkun, 2012). Carl Gustav Jung, insanları motive etme ve stresli ve üzücü zamanlarda onlara yardım etme açısından dinî en gelişmiş psikoterapi olarak görür (Yurduseven, 2018). Psikologlar, etkili ve olumlu iletişim ve ilişkilerin kaynağının, kişinin kendisiyle uyumu olduğuna inanır: Dürüst, açık fikirli ve kendi kendine yeterli. Empati, anlayış ve onları şefkatle dinleme yeteneği gibi konulara dikkat çekmişlerdir (Baymur, 1994).

Son yıllarda empatik anlayış bir kavram olarak dilimize nüfuz etmiştir ancak bu kelimenin ifade ettiği anlayış ve uygulama bize yabancı değildir. Daha spesifik olarak, Müslüman zihni empatik anlayışı geliştirmeye hazırdır. Empatinin İslami değerlerin algılanmasında ahlaki ve toplumsal bir değer olarak ortaya çıktığı ve tüm yaşamı kucaklayan bir algı olarak İslam anlayışının temelini oluşturduğu söylenebilir (Ağırman, 2006). İnsanın varlık mertebesine yerleştirildiği gün, sadece din ve bağlılık olgusu değil, Allah (c.c.) ile kulları arasındaki münasebet ve iletişimin başladığı gündür. Başka bir deyişle, din ve dinî iletişimi insanlık tarihi ile başlar. Aslında Kuran'a göre Allah (c.c.) ile kulları arasındaki iletişim insan yaratılmadan önce başlar (Certel, 2008). "*Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" (Onlar da) "Evet biz buna şahit olduk." dediler.*" (A'râf, 7/172).

Nerede bir din varsa, dinî iletişim insanlar ve toplum için esastır. Dinî iletişim, Allah'ın (c.c.) mesajını peygamber aracılığıyla canlılara iletmesini sağlayan, bu mesajlara olumlu ve olumsuz geri dönüşler veren inanç ve tutumları istenilen yönde yönlendiren ve gerçekleştiren ilkeye dayanır (Boyras, 2019). Nitekim geçmişten günümüze iletişim, insanların dinle ilişkilerinin şekillenmesinde çok daha önemli olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile toplum arasındaki ilişki, baştan sona bir "dinî iletişim süreci" olarak değerlendirilebilir. Çünkü bütün peygamberler Allah'tan (c.c.) aldıkları mesajı vahiy yoluyla, sözlü ve yazılı olarak insanlara ulaştırmaya çalışmışlardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile kabilesi arasındaki iletişim ilişkisinde iletişimin tüm unsurlarının etkin olduğunu görülmektedir (Batar, 2020).

Günümüzde bilinen tüm dinler, insan yaşamına etkileri açısından önemlidir. Bu bağlamda İslam Dini, müminlerin kendileriyle ve içinde yaşadıkları toplumla uyumlu bir ilişki kurabilmeleri için insanlara birçok görev ve sorumluluk yüklemiştir. Bu görev ve sorumlulukları günlük yaşamlarında eyleme dönüştürebilen insanlar, empati kurmayı da öğreneceklerdir (Uysal, 2016). Çünkü 'Din' yaratılmış insanlar içindir. Din, insanların hayatlarını güzelleştirebilir, hayatlarını kolaylaştırabilir, birlik ve beraberliği teşvik edebilir, inşa etmek ve yaymak için vardır. Din, doğruluk, iyilik ve adaleti sağlamak içindir (Dorman 2017). Dinin ve bağlılığın olduğu yerde dinî iletişim kaçınılmazdır. Kısaca dinî iletişim, dinle ilgili iletişimdir ve içeriği dinî mesajlardan oluşur. En eski iletişim şekli olan dinî iletişim, Allah'ın, mesajını Hz. Peygamber aracılığıyla kullarına iletmesine, yol göstermesine, bilgilendirmesine ve istenilen yönde inanç, tutum ve eylemler üretmesine, onları olumlu hale getirmesine olanak tanır (Certel, 2008).

Başta Peygamberlerin aldığı vahiy olmak üzere dinî yaymaya ve uygulamaya yönelik eğitim, liderlik, dinî telkin çalışmaları insanlar arasındaki dinî iletişime örnektir. Bu tür hizmetlere ihtiyaç duyulan yer veya ortam, dinî iletişim alanı kapsamına girmektedir. İster Allah (c.c.) ile kişi arasında, ister insanlar arasında olsun, her iki şekilde de dinî iletişim, tüm dinlerde var olan bir olgudur (Certel, 2008). "*Mümin müminin aynasıdır. Eğer onda bir eza görürse onu kardeşinden gidersin.*" diyen Peygamber, İslam toplumunda kendisine inanan ve getirdiği mesajı kabul edenlerden oluşan ilk insanlarla empatik bir ilişki kurmuştur. Dolayısıyla bu ilişkilerin gerçekleştiği bir ortamda iletişim hiç şüphesiz empatiye dayalıdır (Kasapoğlu, 2000). Bu hadis aynası metaforu, empatiyi anlamamızı kolaylaştıran bir metafordur. Birinin aynası olmak, onu içimizde görünür kılmak demektir. Muhataplarımıza odaklanmak ve kim olduğunu anlamak için kendi önyargılarımız, beklentilerimiz vb. kırmak empati ile mümkündür. Muhataplarımız bizimle konuşurken anlaşıldığını hissedebilmeli ve duygularını aktarabilmelidir (Batar, 2021).

Din eğitimi alanında empatinin doğrudan bir tanımı yoktur, ancak empatinin öncelikle dinî iletişimin temel kaynaklarından biri olarak kabul edildiğini söylemeye gerek yoktur. Din, iletişimde empatinin çok önemli bir yer tuttuğunu vurgulayarak, dinî tutum ve davranışların istenilen gelişimini sağlamak için empati ilişkileri kurmanın gerekli olduğunu belirtir (Koç, 2016). Alıcının, dinî iletişimin kaynağına ve buna bağlı olarak gelişen olumsuz duygu, düşünce, tutumlara karşı bir önyargısı varsa veya uzmanlığına güvenmiyor, sevmiyor, saygı duymuyor veya kabul etmiyorsa ya hiç algılamaz veya

niyet okumayı seçer. Bu günümüzde, dinî iletişimin önündeki yaygın olan bir engeldir (Certel, 2008). Bazen birbirinin yerine kullanılan dinî iletişim veya eğitimde, dinî mesajın alıcısının iletişim sürecinin başarısı için gerekli ölçüde tanınması önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, bu sürece kaynak teşkil eden dinî rehberlik şu şekildedir: Dinî derslerde öğretmenlerin öğrencilerinin, dinî görevlilerin cemaatinin, vaizlerin topluluğun psikolojik, sosyal ve kültürel özelliklerini anlayışı ile yaklaşması, ilgi ve ihtiyaçlarını, farkındalıklarını dikkate alması önemlidir (Hökelekli, 2006). Dinî danışmanlık faaliyetleri, hizmeti gerçekleştiren kişinin temel empati, uyum, akıcı sözsüz etkileşimler ve etkili kendini tanıtmaya gibi iletişim becerilerine sahip olmasını gerektirir (Ege, 2015).

Okuldaki dinî iletişim, esasen teşvik edici ve pedagojik bir iletişimdir. Teşvik edici iletişimin temel amacı, sosyal düşünce ve davranışları etkilemek ve yönlendirmektir. Din eğitiminin amacı çocuklara dinî değerlerle ilgili inanç, anlayış ve davranışları aşılama olduğundan öğretmenlerin iletişim tarzları sadece bir bilgi verme süreci olarak görülmemelidir. Öğretmenin ikna edici stilini bir sosyal etki yolu olarak geliştirmesi gerekmektedir. İkna edici iletişim teorisinin temel sorusu, iletişim etkinliğinin bir birey üzerindeki algılanabilir veya gözlemlenebilir etkisinin ne olduğudur. Bu nedenle öğretmenler, aktarıklarına değil, öğrencilerine beklenen değişiklikleri yapabilecek araçlara ve etkilere odaklanacaktır. Okuldaki dinî iletişim, birçok açıdan öğretmenler için sınırlayıcı bir çerçeveyi temsil eder. Bu çerçeve, gelişmekte olan çocukların etki kurallarını ve din öğretmenlerinin dinî değerlere uygun davranış ve karakterlerini içermektedir. Başka bir deyişle, öğretmen eğitim işlevini hem kendi kişiliğini hem de etkilenen öğrencinin yeteneklerini vurgulayacak şekilde yerine getirmelidir (Cebeci, 2010). Etkili dinî iletişimin önündeki mesajla ilgili engellerden biri, mesajın içeriğinin alıcının ilgi ve ihtiyaçlarından uzak olmasıdır. Din eğitimi okullarında öğrencilerin memnun olmadığı dersler, müfredat, gerekli ve faydalı bilgilerle olmakla beraber hayata uymayan tekrarlarla şişirilir. Halkın ilgisini çekmediği konularda günün anlam ve öneminden yola çıkılarak oluşturulan ve okunan, bilinen konularda belirli bir günde birçok kez düzenlenen vaazlar, seminerler ve konferanslar bunlara örnek olarak gösterilebilir (Certel, 2008). Dolayısıyla dinî iletişim kavramına bakıldığında, insanların dinî algılarının oluşmasına etki eden, mesaj iletiminin ötesinde psikolojik, sosyolojik ve kültürel vb. tüm insan faktörleri dikkate alınması gerekir (Batar, 2020).

Empati olgusu, Kuran'ın en kapsamlı işbirlikçi terimi olan "infak" ile ilişkilidir. Bu durum empatinin önemli konularını içerir: paylaşma, karşılıklı yardımlaşma ve fedakârlık. İnfakın amacı, belirli bir süre için insanların ihtiyaçlarını özel olarak karşılamak değildir. İnfak aynı zamanda fakirlerin ruh hallerini anlamak, kendilerini onların yerine koymak ve bizim onları anladığımızı onlara hissettirmek demektir. Değersiz atıkları başkalarına bağışlamaya çalışanların, ihtiyacı olanları anlamadığı veya anlamaya çalışmadığı açıktır. Kur'an-ı Kerim, vermenin bir tesadüf değil, yapıcı sonuçlar üretmeye yönelik bir ibadet olduğunu açıklar. İyi ve değerli ürünlerin kullanımını ve değersiz ürünleri verme niyetiyle vermenin olumsuz etkilerini vurgular. Hayır işlerinde, değersiz mallar vermenin empati eksikliğinden kaynaklandığına dikkat çekiyor ve dolaylı olarak vermenin bir empati eylemi olduğunu belirtmektedir (Kasapoğlu, 2006). "*Sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça asla iyiliğe eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah onu bilir.*" (Al-i İmran 3/92).

Karşıdaki kişiyi ne kadar çok dinler ve anlarsanız, diğer kişinin hikâyenizi duyması ve anlaması o kadar kolay olur. Yani dikkatli dinlerseniz etrafınızdakiler de dikkatle dinler. Bu bir kez daha göstermektedir ki karşılıklı iletişim, anlayış ve düşünce alışverişinde sosyal konuların düzenlenmesini vurgulayarak dinin, birleşik ve sosyal olarak entegre bir işlevi vardır. Din, bir empati kültürü yaratmada ve geliştirmede önemli bir rol oynar. Empati kültürü, sorunları çözenin, insanlar arasında sağlıklı ve etkili iletişim kurmanın ve başkalarını anlamının en önemli yollarından biridir (Kar, 2013).

Peygamberler Efendimiz, Dinî bir iletişim kaynağı olarak hareket etmiş ve iletişimi başlatanlara bir uyarı olarak "*insanlarla akılları ölçüsünde konuşunuz*" diye buyurmuşlardır (Öz, 2017). Dinî iletişimde öne çıkan şey, büyük ölçüde alıcının özellikleri ve onun anlamlı rolünün önemi tarafından belirlenir. Dinî iletişimin işlevsel olarak "faydalı", "ikna edici" ve "motive edici" olmak üzere üç başlık altında toplandığı görülmektedir (Köylü, 2011).

Cenab-ı Hak, onlara toplumdaki yoksullara nasıl bakılacağını öğretmek için, diğerlerinin ihtiyaç ve sorunlarına karşı insanların doğal eğilimlerini ve kapasitelerini uyarmanın gerekli görmüştür. Örneğin toplumun en muhtaç kesimi olan yetimlerin ihtiyaçlarının giderilmesini ve karşılanmasını isterken, öncelikle onların sorunlarını çözmeyi, acılarına tanıklık etmeyi, duygularını paylaşmayı, arzularını ve ihtiyaçlarını anlamayı tavsiye eder. Kur'an'ın bu tavsiyesine uyduktan sonra, insanlar kolayca yetimlere karşı yardımsever ve özverili olmaya motive olacaktırlar. Başkalarının sorunlarını anlamaya

ve dolayısıyla onlara yardım etmeye yönelik temel yönelim empati ile karakterize edilmektedir (Kasapoğlu, 2006). Öte yandan İslam dinî, sosyalleşmeyi, insanların sorunlarıyla ilgilenmeyi ve onlara iyilik yapmayı önerir. Ayrıca İslam, başkalarına yardım ederken onlara sempati duymayı, kişiler arası ilişkilerde olumlu tutum ve davranışlar sergilemeyi tavsiye eder. Empati, birbirlerinin sorunlarını dinlemek, duygularını paylaşmak, onlara şefkat duymak, saygılı olmaktır. Empati, ihtiyacı olan insanlara yardım etme ve onların ihtiyaçlarını anlama motivasyonudur (Derman ve Bağ, 2021).

İnsanlar ve din arasındaki ilişki iletişim süreciyle kurulur. Hz. Âdem (a.s.)'dan Hz. Muhammed (s.a.v.)'a kadar tüm Peygamberler bu iletişim süreçlerini uygulayarak insan ve din arasındaki ilişkiyi sürdürmeye çalışmışlardır. Peygamberler ile başlayan bu sistem, sisteme dâhil olan diğer inanmış insanların gayreti ile var olmaya devam etmiştir (Batar, 2020). Mevlana, insanlara evrensel insani değerlere göre yaşamayı ve sevgiyi esas almayı öğretmektedir. Bunu yapabilen insanların ve dolayısıyla toplumun olgunlaşacağına inanmıştır. Mevlana, diğer tasavvuf erbablarının inandığı gibi, sevgisiyle her türlü mükemmelliğe ulaşılabileceğine inanmış olup bu kapsamdaki tüm çalışmaları aşkla ilgilidir (Yeniterzi 2005). Huzur ve dinginlik ortamı sevgiye dayanır, der Mevlana, gönülde sevgi olmadan hoşgörü olmaz. Zihni kötü duygulardan arındırmak anlamında şöyle anlatır: Barış ve huzur ortamının sevgiyle olduğunu ve kalpteki "Kin ve nefret duyguları kalpleri karartır. Barış dalgaları kalplerden kinleri atar; savaş dalgaları ise sevgileri altüst eder" der (Mesnevi, I/2578). Aynı şekilde, sevginin karşılıklı olması gerektiğine inanan Yunus Emre de, insanları sevdiği gibi insanlardan da sevgi ve samimiyet beklemektedir. Yunus, basit olmasına rağmen aslında çok karmaşıktır, sadece eskilerin "sahli mümteni" dediği şiirlerde değil, birçok şiirde sevgiyi ve sevildiğini sıklıkla ifade eder (Dağlı, 2020).

“Gelin tanışık idelüm işi kolay tutalum

Sevelüm sevilelüm dünyâ kimseye kalmaz (103/5)”.

"Topluma faydalı yetenekler yetiştirmeye çalışmak" "Akıllı ve sevgi dolu, kin, kibir, gurur, bencillik, şan gibi kötü huy ve kaygılardan uzak, Allah sevgisi ile dolu" (Bardakçı, 2007). Kalbinin 'dost' kible dediği için her zaman bir hayranlık içinde olacağını söyleyen Yunus'a göre 'gerçek aşkın' insanlara manevi olarak katabileceği değer çok yüksektir (Dağlı, 2020).

“İşk imâmdır bize gönül cemaat

Kıblemüz dost yüzi dâimdir sâlat (20/1)”.

Gazali, hakikati ararken, hakikatin nerede olduğunu bulmak için kendi dönemindeki grubun görüş ve yöntemlerini inceledi. Bu inceleme, empati kurarak başkalarını anlama girişimiydi. Gazâlî, çocukluğundan beri hakikati araştırmış ve onun kendi inançlarını şüpheli bir şekilde sorguladığı görülmüştür (Ok, 2007).

Dinî iletişim, dinî mesajların değiş tokuş edildiği ve dinî sembollerin ve diğer göstergelerin kullanılabilirdiği bir iletişim türüdür. Paylaşılan içerikler dinî duygu, düşünce ve tutumlar olabileceği gibi dinî bilgiler de olabilir. Bu nedenle dinî iletişimin diğer tüm unsurları, içeriğin ve işaretin dinî karakteri dışında, genel iletişim ile aynıdır. Gidişat aynı şekilde işlemektedir. Dolayısıyla iletişimde uyulması gereken genel kurallar ve hususlar dinî iletişim için de geçerlidir. Dinî iletişim, dinî duyguların, bilgilerin, mesajların, düşüncelerin veya tutumların belirli semboller veya kanallar aracılığıyla bireyler, gruplar arasında veya sosyal düzeyde belirli ortamlarda paylaşıldığı dinamik bir süreçtir. Dinî iletişimi diğer iletişim türlerinden ayıran en temel özellik, mesajın dinî içerikli olmasıdır. Bu nedenle bu süreci, dinî iletişimin kendine özgü doğasını dikkate alarak, genel olarak iletişim için geçerli olan değişkenler açısından analiz etmek gerekmektedir (Batar, 2020).

Dinî iletişim, özellikle din adamları, din eğitimcileri, din âlimleri, topluluk liderleri ve dinî kurumlar arasında bireyler ve kitleler arasında etkili bir şekilde sürdürülen bir olgudur. Dinî iletişim kapsamında vaaz, hutbe, kitle iletişim araçlarındaki sözlü ve yazılı dinî yayınları, seminer ve konferansları, okul dersleri, Kur'an kursları hatta ezanlarda dinî iletişim kapsamında değerlendirilir (Certel, 2008). Dinî danışmanlık faaliyetleri, hizmeti gerçekleştiren kişinin temel empati, uyum, akıcı sözsüz etkileşimler ve etkili kendini tanıtmaya gibi iletişim becerilerine sahip olmasını gerektirir (Ege, 2015). Aynı zamanda mesajı iletirken doğru zaman ve yer seçimi iletişim için çok önemlidir. Dinî iletişim için en iyi zaman, alıcının ruhsal süreç hakkında verilen bir mesajı almaktan ve algılamaktan mutlu olduğu zamandır. Zihinsel ve fiziksel olarak yorgun, dikkati dağılmış, meşgul, aç, uyuyamıyor vb. bu saatler iletişim için uygun değildir (Certel, 2008).

İnsanlar güvenilir kaynaklardan gelen mesajları ciddiye almaya, tanımaya, anlamaya ve kabul etmeye isteklidir. Dolayısıyla güvenilir kaynaklardan gelen mesajlar duygu, düşünce, bilgi, görüş, tutum ve davranışları istenilen yönde değiştirmede daha etkili ve başarılıdır. Bir kaynağın inanılabilirliği, onun güvenilirliğine, uzmanlık düzeyine, ciddiyetine, empatisine, tarafsızlığına, bütünlüğüne ve tutarlılığına bağlıdır. Özellikle din adamları ve din eğitimcileri başta olmak üzere Dinî iletişimin kaynağı olan kişilerin güvenilirliği önemlidir. Dinî iletişimin kaynağı olan bazı kişilerin güvenini kaybetmiş olması, günümüzde Dinî iletişimin etkinliğinin azalmasının nedenlerinden biridir (Certel, 2008).

Dinde iletişimin faydası ve gücü çok önemlidir ve tüm peygamberlere kendilerine vahyolunan mesajı en zor durumlarda dahi kesintisiz olarak iletmeleri emredilmiştir. Daha basit olarak, din iletişim yoluyla dünyaya yayılmıştır (Batar, 2020). Dinler ve kültürler arasındaki rekabetin ve dolayısıyla yabancı dinlerin misyonerlik faaliyetinin artması, din ve din imajının sarsılması, dinî ve kültürel yozlaşma ve yabancılaşmayı tehdit etmesi dinî iletişimin önemini bugün olduğundan daha fazlaştırmıştır (Certel, 2008).

“Sizden biriniz kendisi için istediğini başkaları için de istemedikçe gerçek manada iman etmiş olamaz.” (Buhari, İman 7; Müslim, İman 71; Tirmizi, Kıyame 59; Nesai, İman 19,33.). Müslüman bir hayat felsefesi olarak tasarlanan bu ilke, aslında empatik bir yaklaşımın özünü yansıtmaktadır. Çünkü başkalarının konumunda olabilmek için önce kendinizi aşabilmeniz gerekir. Bu eşiği aşmadığımız sürece empati kuramazsınız. İstedığımızı kendimize saklamalı ve muhatabın istediğini istediğimiz gibi kabul edebilmeliyiz. Hz. Peygamber'in bu anlayış ve yaklaşımı hak dine ulaşmanın ön şartı olarak belirlemesi konunun önemini en açık şekilde ortaya koymaktadır. Yine bu hadis, bu anlayış düzeyine ulaşmanın çok ciddi bir çaba gerektirdiğini göstermektedir (Batar, 2021).

4. SONUÇ

Bu çalışmada iletişimin önemli bir türü olan dinî iletişimde empati faktörünün ne kadar önem arz ettiği üzerinde durulmuştur. Empatinin genel de iletişimde özelde de dinî iletişim de ruhsal ihtiyaçlarımızın anlaşılmasında önemli bir aracı olduğunu görebilmekteyiz.

Sonuç olarak empati kurabilmenin yolunun da iletişim kurabilmekten, iletişimi özümsemiş olabilmekten geçtiği görülmektedir. Dinin özünde var olan bir durumdur. Dinin merhamet-anlayış kapsamında insanlara yaklaşımı empatinin kendisinde de var olan bir yaklaşımdır. Dinlemek ve anlamak iletişimde önemli ölçüde de dinî iletişim için bir zorunluluktur. Bu bağlamda dinî iletişimin iletişimden ayrılmaz bir bütün olduğu da görülmektedir. Görülmekte olan dinî iletişimin dinamik bir Bu çalışmada iletişimin önemli bir türü olan dinî iletişimde empati faktörünün ne kadar önem arz ettiği üzerinde durulmuştur. Empatinin genel de iletişimde özelde de dinî iletişim de ruhsal ihtiyaçlarımızın anlaşılmasında önemli bir aracı olduğunu görebilmekteyiz.

Sonuç olarak empati kurabilmenin yolunun da iletişim kurabilmekten, iletişimi özümsemiş olabilmekten geçtiği görülmektedir. Dinin özünde var olan bir durumdur. Dinin merhamet-anlayış kapsamında insanlara yaklaşımı empatinin kendisinde de var olan bir yaklaşımdır.

Dinlemek ve anlamak iletişimde önemli ölçüde de dini iletişim için bir zorunluluktur. Bu bağlamda dini iletişimin iletişimden ayrılmaz bir bütün olduğu da görülmektedir. Görülmekte olan dini iletişimin dinamik bir süreç içerisinde ilerlemekte olduğudur.

İletişim (Dini İletişim) insanlık tarihinden bu yana Allah ile kullar arasında var olagelmıştır. Buna dair Kur'an-ı Kerim'de birçok ayete rastlamak mümkündür. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hayatı, insanlarla iletişimi başlı başına bir dini iletişimdir. İslam'ın insanlara yüklediği belli başlı ödev ve sorumluluklar içerisinde empatinin de yer aldığı görülmektedir. İslam özelinde dini iletişim tüm dinler için var olan bir olgudur.

Çalışmada aynı zamanda dindeki infak kavramı içerisinde empatinin var olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Mevlana ve Yunus Emre'de sevgi ve şefkat ile iletişimin sağlanabileceği üzerinde durmuşlardır. 'Dinin' psikoloji çalışmaları için de dini iletişim açısından önem arz ettiği görülmüştür. Aynı şekilde dini iletişim bir psikoterapi olarak da görülmektedir.

Dini iletişimde birçok faktör göz önünde bulundurulmalı en uygun ortam ve durum seçilmelidir. Dini iletişimin önemi üzerinde durmakla birlikte çalışma içerisinde de bahsettiğimiz gibi iletişimin başarılı olması gerektiği, iletişimi gerçekleştirenin güvenilirliği, uzmanlığı ya da ona karşı bir önyargı söz konusu ise bu durumda başarılı bir iletişim gerçekleşemez. Örneğin din dersleri veren öğretmenler,

vaizler, din görevlileri vb. kişilerin iletişim becerilerine sahip olmalarıyla giderilebilir. Kaynağın güvenilirliği de büyük ölçüde önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağırman, C. (2006). İdeal Bir Davranış Biçimi Olarak ‘Empati’ ve Hadislerde ‘Empati’ Örnekleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X(2), 23-53.
- Arkonanç, O. (1999). *Açıklamalı Psikiyatri Sözlüğü*. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.
- Bal, H. (2004). *İletişim Sosyolojisi*. Isparta: SDÜ Yayınları.
- Bardakçı, M. N. (2007). Mevlânâ'nın Evrensel Sevgi ve Hoşgörü Anlayışı. *Marife*,7(3), 29-44.
- Batar, Y. (2020). İletişim Modelleri Işığında Dinî İletişimin Doğası. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 417-439. 1
- Batar, Y. (2021). *H. Peygamberin Uygulamaları Işığında Aile İçi İletişim ve Empatik Yaklaşım*, Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu: Peygamberimiz ve Aile. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları:1934 İlmi Eserler:263.
- Baymur, F. (1994). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Boyras, A. (2019). *Kuran-ı Kerim'de İletişim Engellerini İfade Eden Ayetlerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Cebeci, S. (2010). *Öğrenme ve Öğretme Görevi Olarak Dinî İletişim, Etkili Din Öğretimi*. İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu.
- Certel, H. (2008). Din İletişim İlişkisi ve Dinî İletişim Engelleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(21), 127-158.
- Cüceloğlu, D. (1979). *İnsan İnsana*. İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi.
- Cüceloğlu, D. (2012). *İletişim Donanımları Keşkesiz Bir Yaşam İçin İletişim*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çaldak, H. (2021). İletişim Ve Mantık Arasındaki İlişki. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 205-214.
- Dağlı, H. (2020). Mevlana Celaleddin Rumi ve Yunus Emre'de ‘‘İnsan Sevgisi’’ ve ‘‘Hoşgörü’’ Üzerine Bir Araştırma. *Takvim-i Vekayi*, 8(2),158-165.
- Derman, S. G. ve Bağ, V. (2021). Kişilerarası İlişkilerde Empati: İnsanın Manevi Dünyası İle Empati Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 11(1), 2667-4904.
- Dorman, E. (2017). *Allah'a Öğretilen Din*. İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Dökmen, Ü. (1996). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (2012). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ege, R. (2015). Din Hizmetlerinde Rehberlik. Recai Doğan ve Remziye Ege (Editörler), *Din Hizmetlerinde Rehberlik ve İletişim* 47-54, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ersoy, E. G. ve Köşger, F. (2016). Empati: Tanımı ve Önemi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17.
- Geçikli, F. (2008). *Halkla İlişkiler ve İletişim*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Gökçe, O. (2006). *İletişim Bilimi-İnsan İlişkilerinin Anatomisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Günay, V. D. (2013). *Dil ve İletişim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Gürgen, H. (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Hökekleli, H. (2006). Günümüz İletişim Teknikleri ve Dinî İletişim. *Diyanet İlmi Dergi*, XLII(1), 41-58.
- Işık, M. (2004). Kişilerarası İletişimde Kaynak Olgusu ve Kaynağın Özellikleri. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 1(1), 70-77.

- Kar, M. (2013). Çatışma, Çözme, Uzlaşma ve Empati Kültürünün Kazanılmasında Dinî Fenomenlerin Etkisi Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım. *International Conference on Religious Tourism and Tolerance*, 9-12.
- Karaca, M. (2016). Sosyolojik Perspektiften İletişim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (57), 626-648.
- Karacoşkun, M. D. (2012). *Din Psikolojisi Bilimi ve Türkiye'deki Gelişimi*. Mustafa Doğan Karacoşkun. (Editör), *Din Psikolojisi*, Grafiker Yayınları.
- Kasapoğlu, A. (2000). *Kur'an-ı Kerim ve İletişim*. İstanbul: Nursan Yayınları.
- Kasapoğlu, A. (2006). Empati ve Sempati Olgusuna Vurgu Yapan Bazı Ayetler. *Bilimname*, X(1), 33-61.
- Koç, A. (2016). *Din Eğitiminde Etkili İletişim*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Koç, S. (2004). *İletişimde Ustalaşmak*. İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Köylü, M. (2010). *Dinî İletişim. Etkili Din Öğretimi*. İstanbul: Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu, 167-194.
- Köylü, M. (2011). *Psiko-Sosyal Açından Dinî İletişim*. Ankara: Ankara Okulu.
- Ok, Ü. (2007). *İnanç Psikolojisi*. Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi.
- Öz, A. (2017). Kaynak ve Alıcı Yönünden Etkili İletişimin Odak Noktaları ve Bunların Dinî İletişime Etkileri, *Bilimname* (33), 119-139.
- Özcan, Z. (2016). Empati ve Dindarlık Arasındaki İlişki. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2758-2781.
- Uysal, V. (2016). Gençlerde Empati Eğilimi, Anne-Baba Tutumları ve Dindarlık. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Din Psikolojisi Özel Sayısı*, 7-40.
- Voltan A, N. (2009). *Yeniden Terapötik İletişim (Kişiler Arası İlişkiler)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yeniterzi, E. (2005). *Kubbe-i Hadrâ'nın Gölgesinde; Mevlâna Celâleddin Rûmi Üzerine Makaleler*. İstanbul: Rumi Yayınları.
- Yurduseven, R. (2018). *Hz. Peygamberin Hadislerinde Empati*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.